

retű sírkő tartozik. Az eddigi objektumok és leletek arról tanúskodnak, hogy a villa a közelben van, mert a leletanyag gazdag, sok importált holmit (sigillátát, üveget) tartalmaz. Eddig nem találtunk viszont kőépületet. Valószínűnek tartom, hogy a főút közelében folytatott ásatások csak a villatelepülés gazdasági, kereskedelmi, iparos részét érintették. A most talált boronavázás épület is ezek egyike. Maga a főépület az úttól beljebb lehetett. Fontosnak találnám a település Cup és Kerka közötti részét régészeti védelem alá helyezni.

Az ásatás a Kerka-völgyi mikrorégiós ásatások keretében zajlott, 140e Ft-os keretből, melyet részben az MTA Régészeti Intézete finanszírozott OTKA témából, részben a Zala Megyei Múzeumi Igazgatóság.

A leletek a zalaegerszegi Göcseji Múzeum gyűjteményébe kerültek.

REDŐ FERENC

423. Zalaegerszeg, Nekeresd, Ritkai-dűlő

(Zala megye) Ró

1999. márciusában a Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai végeztek terepbejárást a 76. sz. főközlekedési út Zalaegerszeget északról elkerülő szakaszának kijelölt nyomvonalán. Ekkor került elő a 63/22. topográfiai lelőhelyszámmal ellátott Zalaegerszeg, Nekeresd, Ritkai-dűlő lelőhely. A dombon római kori cserepeket gyűjtöttek (Göcseji Múzeum Adattára 2192-99/4).

2000. július 3–20. között folytattunk régészeti megelőző szondázó feltárást a területen. A Múzeum és a Közútkezelő Kht. korábbi megállapodása alapján a feltárás 450 m² területen folyt. Célunk annak kiderítése volt, hogy a terepbejárás során előkerült római kori cseréptöredékek milyen típusú településnyomokat jeleznek.

A feltárást kutatóárokokkal végeztük, összesen tizenkét 2 m széles, 25, illetve 12 m hosszú felületeket nyitottunk, az altalaj két ásónyom mélységben jelent meg. Több árokban biztonsági szondát is mélyítettünk.

A régészeti kutatás bebizonyította, hogy a terepbejárás során lokalizált helyszínen római kori település volt. A kutatóárokban sikerült megfigyelnünk egy igen vékony kultúrréteget, amelyből római kori cseréptöredékek (terra sigillata is) kerültek elő. Az ásónyomként gyűjtött kerámiaanyag jellegzetesen római ugyan, azonban szűkebb kronologizálásra nem nyújt lehetőséget, így csak annyit mondhatunk, hogy ez a terület a római kor egy szakaszában lakott volt.

Sajnos konkrét településnyomokat nem tudtunk rögzíteni, mindössze két bizonytalan körvonalú foltról mondhattuk el, hogy korabeli gödör volt. Ennek oka, hogy a lelőhely az idők folyamán elpusztult. Az erózió, és valószínűleg az, hogy korábban itt gyakorlótér volt, ahol harckocsik is megbolygatták a földfelszínt, a római kori település régészeti kultúrrétegeit lepusztította, annak csak nyomai figyelhetők meg. Az előkerült szórvány-

és rétegleletek a zalaegerszegi Göcseji Múzeum gyűjteményébe kerültek.

Munkatárs: dr. Kvassay Judit.

SZÁRAZ CSILLA

424. Zalalövő

(Zala megye) LT, Ró, N

Zalalövőn, a magyar-szlovén vasútépítés kapcsán 2000. május 31. és június 24. között megelőző régészeti ásatás folyt a vasúti pálya alatt a 86-os fő közlekedési úttól Ny-ra eső szakaszon. A feltárt felület kb. 400 m², a régészeti érték sztratiográfia 140 cm-től 290 cm-ig terjedt.

Az ásatás a lelőhelynek olyan területén folyt, ami az összes eddigihez képest a legközelebb esik a Borostyánkő-útnak a Zala folyón megfigyelt átkelő pontjához, mintegy 60–70 m-re ÉNy-ra van attól. Az átkelő az úthoz hasonlóan nemcsak a római korban volt használatban, hanem korábban is az É-D irányú közlekedés ismert útvonala volt. Az ásatás területének másik jellegzetessége, hogy a Zala egykori partján, illetve annak közelében van. Mivel a település elsőrendű szervező elve a rajta áthaladó út, illetve az átkelési pont, ezért a most megásott területen a történetileg legkevésbé jelentékeny periódusokban is megfigyelhetők voltak az élet nyomai. A neolitikumtól a vaskorig szórványosnak mondható, de folyamatos, értékelhető leletanyag volt az egykori vízparti sávon.

A római kort megelőző kelta anyag már településre utaló mennyiség. A megásott területen négy gödörből, illetve ugyancsak a vízparti sávból valók a jobb minőségű grafitos, illetve a meszes soványítású, kézzel formált, seprűs díszítésű cserepek. Egy áttört tűtartójú, nagyméretű szárnyas fibula is a kelták jelenlétére utal.

A római kor leghangsúlyosabb periódusa a megásott területen a katonai tábor első fázisa, amelyet a Kr. utáni első évszázad 20-as éveitől a század közepéig szoktunk keltezni. A korszakból nagyméretű boronavázás épületek alapjai kerültek elő, korai sigilláták és három érem keltezik a réteget. Innen került elő egy vaslándzsa is. A tábor második fázisa ezen a helyen sokkal kevesebb változást jelent az objektumokban, mint azt máshol megfigyelhettük. A katonai jelenlét megszűnte után falusias település nyomai következnek. A part közelében sok a tűzhelyfolt, és iparos tevékenység nyomai találhatóak. Nagy mennyiségű félig megmunkált csontdarab utal csontfeldolgozó műhelyre. A Hadrianus által várossá emelt Salla felemelkedésére, szervezettebbé válására utal az a 4,5 m széles kavicsos alapozású út, ami ÉNy-DK irányban szeli át az ásatási terület K-i részét, és az átkelő pont felé mutat. Az út bazalttal volt burkolva, szélein élére állított bazaltlapokkal kialakítva. Mellette mindkét oldalon boronaházak álltak, de ezeknek csak D-i sarkát lehetett megfigyelni, hiszen a legszélső épületek lehettek a vízpart mellett. Ebben a rétegben is sok tűzhelyfolt volt a parti sávon. Jellemzően sok őrlőkő és fenőkő került elő a házi szürke, illetve a színvonal-

sabb helyi kerámia (festett piros, pecsételt), valamint az importált sigillata anyag mellett.

A markomann pusztítás nyomai ezen a helyen abban nyilvánulnak meg, hogy vastag paticsos égett földrétegben rengeteg kerámiát planíroznak el az egykori vízparton a támadás után visszatérő város lakók. A 3–9. században azonban a korábbiakkal összevetve csak kevéssé használták ezt a területet. Az útfelszínről a bazaltot elvitték más útszakaszok burkolására, és csak egy-két kisebb lap, illetve a szegélykövek egy része maradt helyben. Kőépítkezés nyomait – ami ezen a lelőhelyen a 4. századra a leginkább jellemző – nem találtuk a megásott területen.

A népvándorlás korát sporadikus kerámiaanyag jelzi.

REDŐ FERENC

425. Zalavár, Vársziget, Szt. Hadrianus (Adorján)

zarándoktemplom

(Zala megye) Á

2000. július–augusztus hónapokban folytattuk és befejeztük a Cs. Sós Ágnes által az 1980-as években megtalált és nagyrészt feltárt templom területén és közvetlen környékén az 1999-ben megkezdett revíziós ásatást.

A templom oly mértékben elpusztult, hogy csak a korabeli járósínt alatti rétegeket lehetett feltárni. Ezeket a viszonyokat Cs. Sós Ágnes feltárása több helyen még tovább rontotta, olyan változásokat okozva, hogy az általa még megfigyelt jelenségeket többé már nem lehetett újra dokumentálni. Revíziós ásatásunk ennek ellenére jelentős eredményeket hozott:

a) 1999-ben újra feltártuk a templom nyugati felének nagy részét, a „Westwerk”-nek minősített részt, idén pedig befejeztük ezt, és tisztáztuk a templom többi részével való viszonyát. Bebizonyosodott, hogy valójában olyan, emeletes narthexről lehet itt szó, amihez a feljáratot a nyugati homlokzathoz épített, talán valamivel később és külön alapozott kerek harangtorony biztosította.

b) A nyugati fal előtt ásott hatalmas gödrök kerámiája a korai Árpád-korra keltezhető, tehát a templom nyugati felét talán már a 11. században lebontották, és falait az alapárkok aljáig kitermelték. A templom északnyugati negyedében újra feltárt oszlopgödrökről – amelyekről Cs. Sós Ágnes feltételezte, hogy egy korai fatemplom alapjainak maradványai – kiderült, hogy világi építmény, egy, esetleg két nagyméretű földfelszíni faépület maradványai, amelyekhez hasonlók a Várszigeten a Kápolnánál (a sziget ÉNy-i szélénél) és a templomtól délre, a sziget déli harmadát levágó erődítési árok mellett előkerültek és rétegviszonyaik alapján Karoling-koriak. A Hadrianus zarándoktemplom alatt feltárt faépületek nyilvánvalóan Priwina 840 elején történt megtelepedése és a templom építésének megkezdése (853–4) közötti időben voltak használatban.

c) Hasonlóan korai települési objektumok kerültek elő a templom belső részén is, főleg a keleti felén és az apszis alatt. Ezek jellegének tisztázása révén egyértelművé vált, hogy a gödrök túlnyomó része még

a templom építése előtt keletkezett, a betöltésükben talált kövek és habarcsmaradványok pedig nem egy korábbi kőtemplom maradványai, ahogy Cs. Sós Ágnes feltételezte, nem is a templom pusztulása utáni időben keletkezett gödrök. A gödrökben kevés kerámiatöredék, még kevesebb állatcsont volt, azaz tudatosan nem konyhai hulladékkal temették be őket, hanem az építkezés során keletkezett és a gödrökben keményre tömörített földdel és sittel, nyilvánvalóan azért, hogy a planírozás után biztonságos építési területet nyerjenek.

d) Lényeges új eredmény, hogy kiderült, nemcsak hogy több építési fázisa nincs a templomnak – legalábbis olyan, ami lényeges alaprajzi változással járt volna együtt –, hanem olyan alaprajzi megoldás sem lehetséges, ami az úgynevezett gyűrűkriptás szentélyfejet eredményezett. A templom szentélyrésze a Karoling-birodalomban ekkor még közkedvelt zarándoktemplom-típusnál bonyolultabb és újabb típusba tartozik: egy úgynevezett folyosókriptás szentélyfejet építettek, amelynek széles, félig föld alá süllyesztett folyosójáról három kis oltárfulke, kápolnácska nyílt.

e) Tisztázódott az az eddig teljesen megoldatlan kérdés is, hogy milyen volt a templombelső felosztása: négy-négy pillérrel három hajóra osztották, a félköríves szentélyfej mellett az oldalhajók egyenes záródásúak, ott vezettek a lejáratok a szentélyt megkerülve, az ugyancsak fedett folyosókriptába. A templomot nyugatról egy karzat zárta, ahová külön kis lépcsőtorony vezetett fel a DNy-i saroknál. Ettől tovább nyugatra épült a templomhoz az ugyancsak háromhajós, nagy alapterületű és emeletes narthex, ami a zarándokok éjjeli szállása és/vagy a zarándokokat segítő, kiszolgáló szerzetesek kolostora is volt (egyelőre ugyanis különálló kolostorépület maradványait nem találtuk meg).

f) A folyosókriptáról nyíló három kis kápolna közötti térségek félkörívben kőfallal külön elkerített családi kriptákat építettek a legelőkelőbb családok részére, és hasonlóan kőkerítéssel körülhatárolt kisebb egységek létesültek a templom északi és déli fala mentén is. A kevésbé előkelő családok számára az ezen a körön kívüli öt méteres sávot egy fa palánkkal kerítették körbe. A későbbi sírrétegek már a palánkfal alapárka felett fekszenek, azaz a palánkfal viszonylag rövid ideig állhatott. Ez lehetett a zarándoktemplom korai fázisában a templom szűkebb értelmében vett szent körzete.

g) A templom körüli temetőből 1999-ben 248 sírt, 2000-ben pedig 132 sírt, illetve sírrészletet, azaz összesen 380 sírt tártunk fel. Ezzel a templomtól északra és keletre fekvő temetőrészt teljesen feltártuk, a templomtól délre pedig mintegy 10 m széles sávban ugyancsak kiástunk minden sírt.

h) Az idén feltártunk egy hűtő-, szárító kemencét is, ahol esetleg a kész üvegtáblákat hűtötték, és az öntőgölyeket égették ki.

i) Európai szemmel is kuriózum, hogy idén a templomtól délre, a legkorábbi sírréteg alatt megtaláltuk azt az öntőgödrot, ahol a templom harangját öntötték, al-